

BRYAN S. TURNER • **Klasik Sosyoloji**

BRYAN S. TURNER City University of New York'ta sosyoloji profesörü ve Din ve Toplum Araştırmaları Merkezi'nde yöneticidir. University of Aberdeen, Flinders University, University of Utrecht, Deakin University, Cambridge University ve National University of Singapore'da dersler vermiştir. *Body&Society*, *Citizenship Studies* ve *Journal of Classical Sociology* dergilerinin kurucu editörü olan Turner aynı zamanda *British Journal of Sociology*, *European Journal of Social Theory*, *Contemporary Islam* ve *Journal of Human Rights* dergilerinin yayın kurullarında yer almaktadır. Din sosyolojisi, vatandaşlık ve insan hakları ile sosyal ve politik teori üzerine araştırmalar yapmakta ve bu konular üzerine kitapları ve incelemeleriyle tanınmaktadır.

Classical Sociology

© 1999 Bryan Turner

Bu kitabın yayın hakları Sage Publications Ltd.'den alınmıştır.

İletişim Yayınları 2064 • Başvuru Dizisi 100

ISBN-13: 978-975-05-1650-4

© 2014 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2014, İstanbul

YAYINA HAZIRLAYAN Ayşecan Ay

KAPAK Suat Aysu

KAPAK RESMİ Ernst Ludwig Kirchner,

“Die Maler der ‘Brücke’”, 1925-1926

UYGULAMA Hüsni Abbas

DÜZELTİ Remzi Abbas

DİZİN Ayla Karadağ - Ümran Küçükislamoğlu

BASKI ve CILT Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11

Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 38 46

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

BRYAN S. TURNER

Klasik Sosyoloji

Classical Sociology

ÇEVİREN İdil Çetin

İçindekiler

Teşekkür.....	9
Önsöz: Sosyoloji Klasikleri.....	11

BİRİNCİ KISIM

KLASİK KURAM

BİRİNCİ BÖLÜM

Sosyolojinin Ana Temaları: Bir Giriş.....	21
Marx-Weber tartışması.....	21
Eylemin amaçlanmamış sonuçları.....	26
Nietzsche ve Weber.....	28
Örgütlü Marksizmin sonu.....	32
Weber'i okumak.....	36
Weber ve klasik sosyoloji.....	41
Weber ve postmodernite.....	44
Weber'i ve modern sosyolojiyi yeniden yorumlamak.....	50

İKİNCİ BÖLÜM

Max Weber'in Klasik Sosyolojide Alımlanması.....	61
Max Weber'in hayatı ve eserleri.....	64
Weber'in sosyolojisinin ilk başlarda alımlanışı.....	67
Max Weber ve tarihselcilik krizi.....	73
Sonuç: Max Weber ve çağdaş sosyoloji.....	80

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Max Weber ve Karl Marx	87
Giriş.....	87
Löwith'in Heideggerci varoluşçuluğu.....	92
Löwith'in yaşamı ve eserleri.....	98
Löwith ve tarihin anlamı.....	101
Max Weber ve Karl Marx.....	105
Löwith'in mirası.....	114

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Ekonomi ve Toplum Üzerine Max Weber	123
Giriş: Max Weber'e yaklaşmak.....	123
Weber'in yaşamı.....	125
Max Weber'i yorumlamak.....	134
<i>Burjuva Marx</i>	134
<i>Rasyonelleşme teması</i>	136
Nietzsche ve Weber.....	138
Sonuç: Bir modernite kuramcısı olarak Weber.....	141

BEŞİNCİ BÖLÜM

Sivil Toplum Üzerine Emile Durkheim	147
Emile Durkheim'ı yorumlamak.....	147
Fransız toplumu (1789-1918).....	149
Muhafazakârlık ve sosyoloji.....	152
Düşünsel süreklilik.....	165
Sonuç.....	175

ALTINCI BÖLÜM

İdeoloji ve Ütopya Üzerine Karl Mannheim	181
Giriş: Karl Mannheim (1893-1947).....	181
Mannheim'in yaşamı ve eserleri.....	183
Mannheim'ı yorumlamak.....	186
<i>Dönemselleştirme</i>	186
<i>Görecilik ve ilişkilendiricilik</i>	188
<i>Entelektüeller</i>	193
İdeoloji ve ütopya.....	196
Sonuç: Uygarlık süreci.....	200

YEDİNCİ BÖLÜM

Karl Mannheim ve Kültür Sosyolojisi	207
Giriş.....	207
Kültür sosyolojisi.....	208
Mannheim ve entelijansiya.....	214
Kültür ve demokratikleşme.....	218
Vatandaşlık.....	220
Kültürel demokratikleşme.....	223
Kültürel demokratikleşmenin bir eleştirisi.....	226
Sonuç.....	231

SEKİZİNCİ BÖLÜM

Georg Simmel ve Para Sosyolojisi	237
Giriş.....	237
Simmel'in sosyolojisi.....	240
Marx, Lukács, Weber.....	247
Sonuç.....	257

DOKUZUNCU BÖLÜM

Toplumsal Sistem Üzerine Talcott Parsons	263
Giriş: Yorumlamaya ilişkin güçlükler.....	263
Talcott Parsons: Yaşamı ve zamanı.....	266
Yapıdan sisteme.....	273
Parsons ve Amerikan sosyolojisi.....	279
Parsons'ın bir savunusu.....	284

İKİNCİ KISIM

ERKEN DÖNEM KURUMLAR SOSYOLOJİSİ

ONUNCU BÖLÜM

Din Sosyolojisi ve Antropolojisi	297
---	-----

ON BİRİNCİ BÖLÜM

Şehrin Sosyolojisi	315
Giriş: Şehirler ve uygarlık.....	315
Romantizm ve köy.....	320
Kentsel devrim.....	323
Şehir, siyaset ve iktidar.....	325
Bir yaşam tarzı olarak kentçilik.....	328
Kent zihniyeti.....	331

Yoksulluk, toplumsal sınıf ve şehir.....	334
Sonuç.....	337

ON İKİNCİ BÖLÜM

Toplumsal Tabakalaşma Sosyolojisi	343
Giriş.....	343
Kapitalizmin ekonomi politiği.....	344
Marksizm ve sınıf analizi.....	347
Sınıf, statü ve iktidar sosyolojisi.....	352
Amerikan sosyolojisinde toplumsal tabakalaşma.....	355
Sonuç.....	359

ON ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Aile Sosyolojisi ve Antropolojisi	363
Giriş: Aileyi tanımlamak.....	363
Ailenin evrenselliği.....	367
Aile antropolojisi ve sosyolojisinin bir tarihi.....	369
Anaerki kuramları.....	372
20. yüzyıl ailesinin sorunları.....	375
Sonuç.....	377

ON DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Kuşaklar Sosyolojisi (Ron Eyerman'la Birlikte)	385
Giriş.....	385
Kuşak: İşler bir tanım.....	387
Kuşağın kültürel boyutları.....	391
Habitus ve kuşak.....	396
Bir kuşak kendini temsil ediyor.....	398
Sonuç.....	404

ON BEŞİNCİ BÖLÜM

Vatandaşlık Sosyolojisi	409
Giriş.....	409

ON ALTINCI BÖLÜM

Sonuç: Sosyoloji Disiplininde Tutarlılık ve Kırılma	431
Dizin.....	445

TEŞEKKÜR

Birinci Bölüm, *For Weber* (Sage, Londra, 1997) kitabının ikinci baskısındaki giriş yazısının yeniden yazılmış bir versiyonudur. İkinci Bölüm esas olarak *Max Weber: Critical Responses* (Routledge, Londra, 1999) kitabının birinci cildinin giriş yazısıdır. Değiştirilmiş ve geliştirilmiştir. Üçüncü Bölüm ilk olarak Karl Löwith'in klasik çalışması *Max Weber and Karl Marx* (Routledge, Londra, 1993) kitabının yeni bir önsözü olarak yayımlanmıştı. Dördüncü Bölüm, Hans Gerth ve C. Wright Mills'in *From Max Weber* (Routledge, Londra, 1991) kitabının yeni bir önsözüydü. Beşinci Bölüm, Emile Durkheim'in *Professional Ethics and Civic Morals* (Routledge, Londra, 1992) kitabının ikinci baskısının önsözüydü. Altıncı Bölüm, Karl Mannheim'in *Ideology and Utopia* (Routledge, Londra, 1991) kitabının yeni bir önsözü olarak yayımlanmıştı ve Yedinci Bölüm *Essays on the Sociology of Culture* (Routledge, Londra, 1992) kitabının yeni bir önsözüydü. Georg Simmel hakkındaki Sekizinci Bölüm ilk olarak *The Sociological Review*'da (1986, cilt 34[1]) yayımlanmıştı ve Dokuzuncu Bölüm de Talcott Parsons'ın *The Social System* (Londra, Routledge, 1991) kitabının yeni bir önsözüydü.

Onuncu Bölüm, *The Early Sociology of Religion* (Thoemmes Press, Londra, 1997) kitabının giriş yazısıydı. On Birinci Bölüm,

The Early Sociology of the City (Thoemmes Press, Londra, 1997) kitabının giriş yazısıydı. On İkinci Bölüm, *Readings on the Sociology of Social Class* (Thoemmes Press, Londra, 1998) kitabının giriş yazısıydı. On Üçüncü Bölüm, *Readings in the Anthropology and Sociology of Family and Kinship* (Thoemmes Press, Londra, 1998) kitabının giriş yazısıydı. On Dördüncü Bölüm, Ron Eyer- man'la birlikte yazılmış ve "Outline of a theory of generations" adıyla *European Journal of Social Theory*'de (1998, cilt 1[1]) yayımlanmıştı. Son olarak On Beşinci Bölüm, "Citizenship studies, a general theory" adıyla *Citizenship Studies*'de (1997, cilt 1[1]) yayımlanmıştı.

Nottingham Trent Üniversitesi'nden Profesör Chris Rojek'e, klasik sosyoloji kuramına bu katkıları yazarken verdiği destek ve cesaret için; Routledge'dan Frances Parkes'a, Thoemmes Press'ten çıkan erken dönem toplumsal kuram hakkındaki derlemeleri bir araya getirme konusundaki tavsiyesi için teşekkür ederim. Uluslararası Sosyoloji Derneği'nin 16. Araştırma Komitesi'nin çeşitli üyeleriyle, özellikle Profesör Ron Eyer- man'la yaptığımız tartışmalar ve alışverişler, bu kitabın düşünsel arka planını oluşturmuştur. Son olarak, *Theory, Culture & Society* dergisinin yazı işleri kurulu, benim kendi düşünsel ve kişisel gelişimimde önemli bir eğitici rol oynamıştır.

ÖNSÖZ: SOSYOLOJİ KLASİKLERİ

Çağdaş toplumsal kuramda sosyoloji klasikleri çalışmalarına karşı bir miktar tepki bulunmaktadır. Bazen, içinde yaşadığımız dünyanın, sosyoloji klasiklerinin kaleme alındığı toplumsal bağlamdan bariz bir biçimde farklı olduğu, bu nedenle erken dönem sosyologlarının toplumsal yaşama dair görüşlerinin bizimle bir alakasının olmayacağı öne sürülür. Örneğin bu metnin yazıldığı bilgisayar, okunaksız ama güçlü el yazısının çevirmenlere çok sorun yaşattığı Max Weber için akla hayale gelmeyecek bir şeydir. Aynı zamanda klasik sosyolojiyi oluşturan kanonun parçalanmış, çeşitlilik arz eden ve anlaşmazlıklarla dolu akademik dünyamızda muhafaza edilmesinin artık mümkün olmayan yekpare bir sosyoloji görüşünü temsil ettiği de iddia edilir. Batı literatürünün hegemonyasını reddeden dekolonizasyon süreci, literatürdeki kanonik çalışmalara meydan okumuştur. Eleştirmenler aynı zamanda “kurucu babalar”ın sosyoloji kanonundan da rahatsızdır. Kadınların sosyolojide söz sahibi olmakta zorlandıkları aşikârdır ve bağımsız bir sosyoloji disiplininin ortaya çıkmasının belirli bir olaya bağlı olup olmadığı fikri de tartışmalıdır. Son olarak, sosyoloji disiplini içerisinde bir geleneğin ortaya çıkması –başlıca katkıların birçoğunun kendilerini sosyolog olarak görmeyen

kişiler tarafından yapıldığı düşünülürse– bir miktar yapay olmak durumundadır. Bu güçlülere rağmen, erken dönem sosyoloji kuramı hakkındaki bu çalışmada saptamaya çalışacağım sebeplerden ötürü klasik sosyolojinin aceleyle ve düşüncesizce reddedilmesinden kaçınmak gerekir.

Sosyoloji kuramındaki tartışma ve gelişimin yapısının, doğa bilimlerindeki düşünsel gelişim örüntüsünden bir hayli farklı olduğuna dayanan mevcut klasikler savunusunu kısmen destekliyorum. Sosyolojideki analitik güçlükler ve tartışmalar kolaylıkla çözümlenemez, çünkü bu meselelerin kendileri de temelde tartışmalıdır. Gözle görülür bir kuram birikimi ya da tartışmaların çözümlenmesi söz konusu olmadığı için, sosyoloji kuramının klasik açıklamalarından ders çıkarmak ve bunları değerlendirmek hâlâ mümkündür. Max Weber ve Emile Durkheim'in tespit ettiği ve tartıştığı epistemolojik, kuramsal ve metodolojik güçlükler henüz bir çözüme kavuşturulamamıştır ve bunu başarmak o kadar da kolay değildir. Çağdaş sosyolojide bu tartışmaların içerimlerini daha iyi anlıyor olabiliriz ve sosyolojideki kimi sorunlara yaklaşmak için daha sofistike teknolojilere sahip olabiliriz ama örneğin ideal tiplerin kullanımı lehine ve aleyhine argümanlar esas itibarıyla büyük ölçüde aynı kalmıştır. Bu bakımdan sosyoloji kuramının siyaset kuramından bir farkı yoktur. Egemenlik üzerine Thomas Hobbes'u okumaktan nasıl keyif alınabiliyor ve bundan fayda sağlanabiliyorsa, bürokrasi üzerine Weber okumaktan da keyif alınabilir. Klasikleri okumak, bir sosyal bilimcinin düşünsel eğitiminin faydalı bir veçhesidir.

Bu nedenle klasik sosyolojinin çalışılması, şu koşullar kabul edildiği takdirde zahmete değer bir uğraştır: Kanon hâlâ revizyona açıktır; sosyoloji bölümlerinin mesleki mensubiyetinin dışlayıcı bir şekilde haklı çıkarılmasına yaramaz; düşünsel uğraşının kısmen geriye dönük bir özeti olarak kabul edilir ve bu nedenle her zaman bir parça keyfi sayılabilecek bir metinler derlemesi olarak kalır; klasikleri savunmak hiçbir zaman çağdaş toplumsal kuramı ihmal etmenin bir mazereti olamaz ve son olarak çağdaş düşünsel faaliyete ya da gelişime engel oluş-

turmaz. Sağlıklı bir şüphencilik, cehaletin meşrulaştırılması ya da bahanesi olmamalıdır.

Bu genel ilkeler işe yarar olsalar da sosyoloji kanonunu daha güçlü bir şekilde savunmak mümkündür. Temel argümanım, sosyoloji kuramının bariz özellikleri her ne kadar kırılma ve çeşitlilik olsa da, aynı zamanda bazı gizli süreklilik noktalarının da bulunduğu ve bugünün sosyoloji öğrencisinin bu türden bir tarihsel farkındalık olmaksızın sosyoloji disiplini ni anlayamayacağıdır. Weber'in sosyolojisini anlama biçimimde önemli rol oynayan bir meseleyi ele alalım. Weber, güç ve kültüre yaklaşımında, Alman filozof Friedrich Nietzsche'nin (1844-1900) büyük etkisi altındaydı. Nietzsche, dünyayı ancak belirli bir seyir noktasından veya bakış açısından bilebileceğimizi, bugünkü durumda bu bakış açılarının daimi bir çatışma içinde olduklarını ve bu nedenle aklın ziyadesiyle özgül sınırlamalarının olduğunu söylüyordu. Bu bakış açılarının otoritesi, doğası itibarıyla sahip olduğu analitik ya da ahlâki değerinden değil, düşünsel otoriteye dayanak oluşturan siyasi güçlerden kaynaklanır.

Weber'in, sosyolojinin dünyayı tartışmasız bir şekilde bilebileceği konusundaki şüpheleri, Nietzsche'nin epistemolojisinin bu çıkarımının ayak izlerini takip ediyor ve bu nedenle sosyolojik yöntemle dair sunduğu çeşitli analizler (ideal tipler, yorumsamacı anlayış ilkeleri, olgu-değer ayrımı, vb.) bütünüyle Nietzsche'ye dayanıyordu. Ayrıca Weber, etik yaklaşımlarımızın çoğunun bireydeki psikanalitik çatışmaların ve en nihayetinde gerçek iktidarın varlığı ya da yokluğunun ifadeleri olduğuna inanırken de Nietzsche'nin izinden gidiyordu. Bu bakımdan Nietzsche'nin Hıristiyanlık eleştirileri herkesçe bilinir ve bunlar Weber'in din sosyolojisini de bir kere daha etkilemişlerdir.

Nietzsche'nin perspektifçiliği olarak tanımlayabileceğimiz şey, Martin Heidegger'in (1889-1976) üzerinde de derin bir etki bırakmıştır ve Nietzsche'nin felsefesi, Heidegger'in "varlık metafiziği" eleştirisi vasıtasıyla modernizm ve postmodernizm hakkındaki modern tartışmayı temelden şekillendirmiştir. Ör-

neğin postmodernizmin en sık alıntılanan tanımlarından biri, postmodernizmin büyük anlatılar hakkındaki bir şüphelikten ibaret olduğunu iddia eden J.-F. Lyotard'a aittir. Uzun lafın kısıası, perspektifçilik kimi büyük ölçekli dünya görüşlerinin müdafaasını imkânsız kılar. Benzer bir şekilde Richard Rorty, liberal veya burjuva postmodernizmi adını verdiği bakış açısına göre postmodernizmin, "nihai sözdağarcıkları"ndan söz edilemeyeceğinin ve kendi gerçeklik algımızın doğru olduğundan kesin olarak emin olmanın hiçbir yolunun bulunmadığının farkına varılması anlamına geldiğini öne sürmüştür. Aslında bir pragmatist olan Rorty, bir felsefenin doğru olup olmadığını sormak yerine kimi sorunlar açısından yararlı ya da yararlı olup olmadığını sormanın daha faydalı olduğunu söyler.

Postmodernizmle ilgili bu çağdaş tartışmayı daha geniş bir tarihsel çerçeveye içerisine oturtacak olursak, perspektifçilik hakkındaki sorunun üç aşamadan geçmiş olduğunu görebiliriz. 19. yüzyılda filozoflar ve teologlar, tarihselciliğin sorunlarını tartışıyorlardı. Hristiyan inanç dünyasında İncil, bir parça keyfi bir metinler derlemesi olarak görülmeye başlanmıştı ve bu dinsel metinlerin farklı bir tarihsel bağlamın bir ifadesi olduğu düşünülüyordu. O halde Hristiyan inanışından, çeşitli tarihsel dönemlerdeki tüm insanlar için doğru olabilecek evrensel nitelikte bir mesaj türetmek nasıl mümkündü? Tarihselcilik bu nedenle Hristiyanlığın çağrısını, İsa peygamberin çağrısının tarihsel olarak özgül olduğunu öne sürerek görecileştirdi. Ernest Renan'ın karşılaştırmalı filolojisi, Semavi dinlerin kutsal dillerinin yerel Sami niteliğini gözler önüne sererek, bu dinlerin kutsal metinlerinin bir eleştirisini ortaya koydu. *Vie de Jesus* kitabı İsa'yı, belirli bir zamanın ve yerin Yahudi bir peygamberine dönüştürdü. 20. yüzyılın ilk bölümünde kültürel görecilik [*relativism*], "ilkel dinler" hakkındaki çalışmalarını "dünya dinleri"yle, özellikle Hristiyanlıkla ilginç karşılaştırmalar sunmaya başlayan sosyal antropologların keşifleriyle derinlemesine biçimlenmişti. William Robertson Smith gibi Protestan teologlar, bu etnografik çalışmalarını kutsal olanın daha tutarlı ve kapsamlı bir sosyolojisine tercüme eden bir erken dönem din

sosyolojisi geliřtirmeye bařladı. Ama bu kiřiler, yaptıkları dūřinsel arařtırmaların neticesinde, fikirlerinin yıpratıcı etkisinin farkında olan kilise otoritelerinden tepkiler alıyorlardı. Dūnya dinleri ve kūreselleřmeye istinaden yerel kūltūrlerle ilgili bu tartıřma bugūn de devam etmektedir. Gōreciliđin bu tarihsel geliřiminin son ařaması, gerçekte, madun çalıřmaları, feminizm ve postkolonyal kuramla birlikte, nihai sōzdađarcıklarının [vocabularies] otoritesi hakkındaki būyūk, evrensel nitelikteki iddialara řūphe dūřūrmūř olan postmodern tartıřmadır.

Weber'in Nietzsche mirasıyla uzlařma teřebbūslarını okumak yalnızca postmodernizmi anlamak için yararlı bir hazırlık olmakla kalmaz, aynı zamanda bu tūrden bir yaklařımın asli temelini teřkil eder. Postmodernizmin ironik yōnū řūpbesiz her fikir veya kurumun bir tarihi olabileceđini çođu kez inkār etmesidir. Postmodernizme gōre tarih, bir kurum ya da kiři için sunulabilecek anlatı tūrlerinden yalnızca biridir. Bizzat postmodernizmin tarihsel açıklamaları da dahil olmak ūzere tarihsel anlatıların temelini çūrūtmek, postmodern gūndemin parçasıdır. Ne var ki bu tūrden bir tarih kapanımı postmodernizmin kendi gōreliliđinden [relativity] bir miktar korunmasını sađlar. Weber'in Nietzscheci perspektifçilikle karřılařmasını temel almak, postmodernizmi (tarihsel) yerine oturtmaya yardımcı olur. Bu nedenle 1890'larda toplumsal bilincin yeniden inřası ile 1990'larda toplumsal dūřūncenin postmodernleřmesi arasında tuhaf bir paralellik vardır.

Karl Marx bu resmin neresindedir? Bu konuyla ilgili argūmanlardan biri Marx, Nietzsche ve Weber'in, kilise kurumlarının, tarım ekonomilerinin, siyasi ādetlerin, geleneksel ahlāki yasaların ve basmakalıp deđerlerin geleneksel dūnyasının parçalandıđı sanayi toplumunda insan varoluřu sorusuna benzer yanıtlar verdiđidir. Marx'ın insanların kendilerine ve toplumsal dūnyalarına yabancılařmaları kuramı, Nietzsche'nin insanların kendi bilinçlerinden Prusya Almanyası'nın nevrotik karakteri aracılıđıyla koparıldıđı hissi ve Weber'in (demir bir kafes olarak) dūnyanın būyūsünün bozulduđu gōrūřū, bazı benzerlikler sergiler. Bu argūmamı açıklayabilmek için, klasik sosyoloji hak-

kındaki yazılardan oluşan bir derleme olan, Karl Löwith'in *Max Weber and Karl Marx* adlı çalışması için bir önsöz yazmışım. Löwith, Heidegger'in öğrencisiydi ve Weber ile Marx'ı Heideggerci teolojinin bakış açısından okuyordu. Hem Weber hem de Marx, rasyonalizasyon ve yabancılaşma üzerine yazdıkları yazılarda, insanlık durumunun, Heidegger'in modern insanların dünyada yollarını kaybetmiş oldukları hakkındaki algısıyla yakından bağlantılı bir analizini sunuyordu. Heidegger'in klasik çalışması *Being and Time (Varlık ve Zaman)* sürekli olarak ormanda yolunu bulmanın, insanoğlunun Varlık'la uyumlu olarak ikamet edebilmesi için bir alan açılmasının önemine atıfta bulunur. Löwith'in Weber ve Marx üzerine kapsamlı yazısını inceleyerek, Nietzsche, Weber ve Heidegger arasındaki bu yakın bağlantıyı görmeye başlayabilir ve aynı zamanda Marx'ın insanın kendinden uzaklaşmasına ilişkin felsefi antropolojisinin, teknolojik uygarlığın ve bunun olumsuz sonuçlarının derin bir felsefi ve sosyolojik eleştirisinin nasıl da habercisi olduğunu kavrayabiliriz. Bu çerçeve içerisindeki sosyoloji klasikleri, endüstriyel ve teknolojik bir uygarlıkta insan varoluşunun ikilemleri üzerine eleştirel bir düşünme ve araştırma geleneğinin canlı belgeleri haline gelir.

Bu kitap iki kısımdan oluşuyor. İlk kısımda, erken sosyolojinin gelişiminde kilit öneme sahip düşünürler (Karl Marx, Max Weber, Georg Simmel, Emile Durkheim, Karl Mannheim ve Talcott Parsons) ele alınıyor. İkinci kısım, 19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başlarında sosyolojik ve antropolojik araştırmalarda baskın olan kilit öneme sahip kurumları inceliyor. Bu iki kısım, öğrencilere, klasik sosyoloji ve bunun 20. yüzyıldaki gelişimine sistematik bir girizgâh sağlayacaktır. Bu çalışmanın kılavuz teması, rasyonelleşme süreciyle dönüşüme uğramış toplumsal bir dünyada insan varoluşunun bir açıklaması olarak yabancılaşma fikridir.

Bu nedenle Birinci Kısım'da, Marx ve Marksizmin mirasının erken dönem sosyoloji üzerindeki etkisini inceliyor ve Weber, Simmel, Mannheim ve Durkheim üzerinden bu Marksist etkinin evriminin izini sürüyorum. Bu tartışma, pek çok bakım-

dan klasik geleneğin sonu olarak kabul edilen Parsons'ın çalışmasıyla sona eriyor. Birinci Kısım, (Löwith'in çalışmasının Heideggerci bakış açısından) Marx ve Weber'i mukayese eden bir yazıyla başlıyor; bu yazı, insanın yabancılaşması ve toplumsal rasyonalizasyon temalarını karşılaştırarak, kitabın geri kalanına zemin hazırlıyor. İkinci Bölüm, Marx'ın mirasına önemli bir sosyolojik yanıt niteliğindeki Weber'in sosyolojisine bakıyor. Takip eden bölümler, Marksist ideoloji kuramlarına birer tepki olarak Mannheim'ın ideoloji ve kültür üzerine çalışmasını inceliyor. Durkheim üzerine olan bölüm, Durkheim'ın siyaset sosyolojisi olmadığı iddiasının ciddi bir yanlı okuma olduğunu gösteren sivil toplum, devlet ve "aracı gruplar" analizini ele alıyor. Durkheim, aynı Marx gibi, iktisadi bireyciliğin zihinsel yaşam ve toplumsal ahenk üzerindeki olumsuz etkisinin farkındaydı. Durkheim, toplumun faydacı bir görüşle ele alınmasına karşı ahlâki bir aktör (*agent*) olarak devletin rolü kuramını geliştiriyordu ve bu kuram, vatandaşlık üzerine günümüzdeki tartışmanın bazı belirleyici özelliklerini önceliyordu. Simmel üzerine olan bölüm ise Marksist iktisat sosyolojisine bir alternatif olarak para felsefesini inceliyor. Birinci Kısım, faydacı iktisadi düşüncenin bir eleştirmeni olarak Parsons'ın incelenmesiyle son buluyor ve Parsonsçı sosyolojiyi birinci sosyoloji dalgasının son noktası olarak ele alıyor.

İkinci Kısım'da ise sosyolojik tahayyülün gelişiminde kilit öneme sahip kurumlar ile Marksizmi ve Marksizmin kurumsal analiz alanında da devam eden eleştirisini irdeliyorum. Burada kapitalist toplumun gelişiminde dinin rolü meselesi bir yere kadar hem Marksizmi hem de erken dönem sosyolojiyi meşgul etmiştir. Marksist ve Weberci sınıf analizi yaklaşımlarını kıyaslarlarken, toplumsal sınıf hakkındaki tartışmayı da irdeliyorum ve Kuzey Amerika sosyolojisinde toplumsal tabakalaşma kuramının ortaya çıkışını ele alıyorum. Diğer bölümler hem Marksistlerin hem de sosyologların sanayi kapitalizminde aile araştırmasına yaptıkları katkılara bakıyor. Kent sosyolojisinin gelişmesi yabancılaşma, marjinalleşme ve etnik çatışmalar hakkındaki tartışmalarda kentsel toplumsal ilişkilerin önemine dair

rakip görüşleri de anlaşılır kılıyor. İkinci Kısım aynı zamanda, Mannheim'ın Marksist sınıf analizi eleştirilerini ayrıntılandıran bir kuşaklar sosyolojisi incelemesi içeriyor ve T.H. Marshall'ın siyaset sosyolojisine katkısının irdelendiği bir bölümle son buluyor. Marshall'ın sosyolojisinde vatandaşlık, kapitalizmin reformuna katkıda bulunan ve kaynakların yeniden dağıtımı vasıtasıyla sınıf çatışmasının etkisini hafifleten bir kurumdur.

Bu yazılar böylelikle modern dünyanın anlaşılması için klasik sosyoloji mirasının önemini olası bir savunusunu teşkil ediyor. Erken dönem sosyoloji, çağdaş toplumla bağlantılı olmayı sürdüren eşitsizlik ve iktidarla ilgili bir dizi toplumsal meseleyle meşgul oluyordu. Daha da önemlisi, klasik sosyoloji, bir sonraki asrın etik ikilemlerini derinlemesine incelemek için faydalı araçlar olan yabancılaşma, anomi ve rasyonelleşme temaları vasıtasıyla bir dizi ahlâki soruya değiniyordu.

BİRİNCİ KISIM

KLASİK KURAM